Cercetări numismatice, XXV, Bucureşti, 2019, p. 169-173

25 BANI 1982 – O CONSECINȚĂ NUMISMATICĂ A CELEI DE-A DOUA CRIZE A PETROLULUI ŞI A CRIZEI DATORIEI EXTERNE

Alin Bogdan Sămușan*

Abstract

This article presents the reasons behind the 1982 abandonment of nickel-plated steel as a solution for minting the last divisionary coin of Socialist Romania, the 25 Bani, and the adoption of aluminum instead. The second oil crisis and the subsequent global reduction in demand and supply for most metals, the biggest since the Second World War, together with the severe growth of the national debt and with the austerity focused and autarchic economic policies of the Romanian leadership imposed a behavior in coinage minting which can also be seen at that moment in many developing countries with significant amounts of specie in circulation.

Key words: 1982, 20th century, aluminum, nickel, coin production, communism, contemporary coins, Romania.

Cea de-a doua criză a petrolului din 1979 a surprins România în procesul de extindere a capacităţii de rafinare a industriei petrochimice, lucru care a triplat cererea de petrol a ţării între 1976 şi 1980[1] în condiţiile în care, în acelaşi an, 1979, capitalul internaţional privat „a devenit considerabil mai scump ca urmare a deciziei Statelor Unite de a creşte dobânzile într-un moment în care ideile monetariste începeau să câştige influenţă în Occident" (Ban 2019). În acest context, refuzul conducerii P.C.R. de a reconsidera tiparul de dezvoltare economică pentru care ramura chimică reprezenta un „al doilea val" al industrializării socialiste, pivotal în edificarea „societăţii socialiste multilateral dezvoltate", deci nevoia de a finanţa funcţionarea capacităţiilor de producţie crescânde ale industriei chimice prin importuri petroliere, a dus la o supra-împrumutare pe pieţele occidentale de capital şi la creşterea incontrolabilă a datoriei externe a ţării „între 1976 şi 1981 de la 0.5 miliarde de dolari (sau 3% din PIB) la 10.4 miliarde de dolari (sau 28% din PIB şi 30% din exporturi). În 1981, nivelul dobânzilor la datoriile externe atingând 3 miliarde de dolari, de la cele nici 8 milioane, înregistrate cu şase ani înainte. În acest sens, în perioada 1980-1982, ţara a fost nevoită să achite 6 miliarde de dolari creditorilor străini, iar în 1982 România avea nevoie de 80 la sută din exporturile sale în valută pentru a-şi finanţa datoria externă." (Ban 2019). Astfel, conducerea de la Bucureşti, nedispusă „să-şi acorde un moment de răgaz [precum ţările capitaliste occidentale] în care să evalueze condiţiile viitoarei dezvoltări" (Ban 2019) şi incapabilă să interiorizeze noile forţe de producţie ale epocii postindustriale bazate pe informaţie[2] a aplicat o strategie de austeritate forţată şi de absorbţie de resurse financiare suplimentare de la populaţie, de cointeresarea acesteia în finanţarea funcţionării şi dezvoltării capacităţilor de producţie industriale mari consumatoare de energie şi de materii prime într-un context autarhic.

* Universitatea Bucureşti – Facultatea de Istorie, Bucureşti.
E-mail: alinbs95@yahoo.com

[1] Cantitatea de petrol a crescut de la 5 milioane tone la 16 milioane tone (Murgescu 2010 392).

[2] „România întorcea spatele revoluţiei computerelor şi informaticii (nici măcar planurile pentru anii 2000 şi 2010 nu prevedeau investiţii în această direcţie) [...]" (Murgescu 2010 398-401).

https://biblioteca-digitala.ro

Dacă la 3 noiembrie 1981, ca efect al situaţiei prezentate mai sus, guvernul român a cerut o amânare cu până la 6 luni a achitării ratelor la creditele sale externe (Opriș 2016), la 23 decembrie 1981 Legea nr. 8 asupra bugetului de stat a operat o devalorizare a leului cu aproape 50% în raport cu rubla, dar și cu dolarul prin implementarea unui curs comercial unic de 15 lei pentru ambele monede, inflaţia ducând în 1982 la o creștere în medie cu 35% a preţurilor însoţită de o stagnare a salariilor (Gruia 2005). Amânarea plăţilor şi reeşalonarea datoriilor operate în multiple runde de negocieri cu creditorii occidentali în cursul anului 1982 precum şi scăderea drastică a importurilor[3] au fost acompaniate de o politică de reducere a costurilor şi consumurilor, de accentuare a folosirii resurselor interne, de economisire generalizată la nivelul întregii economii. Această orientare a fost exprimată în şedinţa de lucru privind noul mecanism economico-financiar ţinută de Nicolae Ceauşescu cu membri ai guvernului la 7 aprilie 1982, ocazie cu care liderul român a scos în evidenţă „obligaţia tuturor sectoarelor de a dezvolta şi în industria mare şi mică capacităţi de producţie, de materii prime" şi a accentuat că „fiecare unitate trebuie să se preocupe de a-şi asigura din ţară, la maximum acest lucru, şi de a pune în valoare" cu corolarul „recuperării şi refolosirii, revalorificării tuturor materialelor [...] pentru a obţine produse printr-un consum cât mai redus pe unitatea de produs respectiv" (ANIC[4] f. C.C. al P.C.R., s. Economică, d. 34/1982 p. 6).

Acestea erau circumstanţele politico-economice care au dus la propunerea Consiliului de Miniştri din 7 septembrie 1982, adresată lui Nicolae Ceauşescu, prin care se solicita aprobarea baterii şi punerii în circulaţie a „unei monede divizionare de 25 bani confecţionată din aluminiu" (ANIC f. C.C. al P.C.R., s. Economică, d. 279/1982 p. 11). Aceasta urma să reducă preţul de producţie al cupiurii de 25 bani de la 162 lei pentru 1000 de bucăţi în versiunea de oţel placat cu nichel (versiune utilizată începând cu 1960), la 126 lei pentru 1000 de bucăți generând o economie de 1.368.000 lei la Banca Naţională numai pentru cantitatea de monedă care avea să fie bătută în ultimele patru luni ale anului 1982 în completarea celor 22 milioane exemplare bătute deja în compoziţia consacrată în primele opt luni (din totalul de 60 milioane monede de 25 bani aprobate prin Planul de batere şi imprimare al Băncii Naţionale pe 1982)[5]. În mod concret expunerea de motive care însoţea proiectul de decret al Consiliului de Miniştri reliefa că „banda de nichel necesară confecţionării acestei monede se procură numai din import şi se întâmpină greutăţi în contractarea şi livrarea ei de către furnizorul extern, în prezent existând dificultăţi din cauza insuficienţei acestei monede în circulaţie" (ANIC, f. C.C. al P.C.R., s. Economică, d. 279/1982, p. 12) în condiţiile în care începând cu 1981 se sistase baterea monedelor de 5, respectiv 15 bani (la rândul lor fabricate din aluminiu începând cu 1975)[6]. Cupiura în discuţie rămânea astfel singura monedă divizionară, iar aluminiul economisit şi stocat la Monetăria Statului putea fi disponibilizat pentru baterea acesteia[7] evitându-se importul pe devize libere a 9.7 tone bandă de nichel în valoare de 113.490 dolari (ANIC, f. C.C. al P.C.R., s. Economică, d. 279/1982, p. 15). Sub aspect financiar, suma de 1.368.000 lei economisită pentru anul 1982 prin schimbarea compoziţiei la cupiura de 25 bani urma să fie vărsată în

[3] „România a înregistrat în anul 1982 un surplus comercial de 1,5 miliarde de dolari prin reducerea cu 45% a importurilor de mărfuri provenite din Occident" (Opriș 2016).

[4] ANIC este abrevierea folosită în acest studiu pentru Arhivele Naţionale Istorice Centrale.

[5] Aprobarea planului de imprimare și batere al Băncii Naţionale pentru anul 1982 s-a făcut prin Decretul prezidenţial nr. 47 din 2 martie 1982 (ANIC, f. C.C. al P.C.R., s. Economică, d. 279/1982 p. 12).

[6] „în ultimii doi ani nu s-a mai aprobat baterea monedelor divizionare de 5 și 15 bani" (ANIC, f. C.C. al P.C.R., s. Economică, d. 279/1982 p. 12).

[7] „Cantitatea de aluminiu necesară pentru confecţionarea monedelor rămase de bătut până la sfârşitul anului [38.000.000 bucăţi din cele 60.000.000 piese de 25 bani aprobate pentru anul 1982]este de circa 65 tone aluminiu pe care Monetăria Statului o are în stoc prin sistarea baterii monedelor divizionare de 5 și 15 bani" (ANIC, f. C.C. al P.C.R., s. Economică, d. 279/1982 p. 13).

https://biblioteca-digitala.ro

proporţie de 80% la „fondul de plată şi rambrusare a creditelor externe" iar 20% la buget ca „vărsăminte din beneficii" (ANIC, f. C.C. al P.C.R., s. Economică, d. 279/1982, p. 13).

Din punctul de vedere al conjuncturii economice internaţionale, dificultăţile invocate de executivul de la Bucureşti în procurarea materiei prime sub formă de bandă de nichel pentru placarea monedei divizionare române se explică prin scăderea consumului la majoritatea metalelor la nivel global, ca urmare a celei de-a doua crize a petrolului din 1979 şi a recesiunii mondiale începute în vara anului 1981, fenomene care au generat, prin reducerea cererii, închiderea masivă de capacităţi de producţie metalurgice pe toate meridianele. În 1981 cererea de nichel pe plan global a scăzut cu 8%, 1982 fiind prima dată de la finele celui de-Al Doilea Război Mondial în care cererea pentru acest metal a scăzut în doi ani consecutiv. Cererea de nichel, împreună cu producţia globală a acestui metal nu şi-au revenit decât către jumătatea deceniului al nouălea, cel din urmă indicator scăzând în primii trei ani ai deceniului de la 779.000 tone în 1980 la 621.000 tone în 1982 (Kuck 2019).

Pe plan românesc, situaţia consumului de nichel este reliefată în discuţiile avute de Nicolae Ceauşescu cu guvernul la 2 decembrie 1982 pe tema „reducerii consumului materiilor prime şi materialelor, recuperarea acestora în vederea refolosirii, analizarea costurilor şi a măsurilor pentru ridicarea productivităţii muncii" (ANIC, f. C.C. al P.C.R., s. Economică, d. 75/1982). Cu această ocazie, în analiza pe care o face diverselor materii prime, liderul român menţionează un consum anual al economiei româneşti de 14.000 tone nichel din care 10.800 tone „reprezintă nichelul din import" (ANIC, f. C.C. al P.C.R., s. Economică, d. 75/1982, p. 3) şi prescrie o reducere la 8000 de tone a consumului, deoarece „reducând consumul pe tonă de la 10%, la oţeluri instabile, se poate ajunge la 8% destul de uşor" (ANIC, f. C.C. al P.C.R., s. Economică, d. 75/1982, p. 3). Folosirea nichelului se limitează cu această ocazie strict „pentru construcţia de maşini, pentru cele două ministere" accentuându-se că „pentru celelalte nu trebuie dat deloc" (ANIC, f. C.C. al P.C.R., s. Economică, d. 75/1982, p. 3). Chiar dacă cele aproximativ 10 tone de nichel necesare baterii a 38 de milioane de monede divizionare de 25 bani în compoziţia consacrată nu reprezentau decât o fracţiune din consumul economiei româneşti, renunţarea la oţelul placat cu nichel în această funcţie se integrează perfect în politica de austeritate, care consta în comprimarea importurilor şi reducerea costurilor şi a consumurilor şi care era la ordinea zilei în acea etapă de criză şi incertitudine, nu numai pentru România, dar şi pentru multe alte ţări aflate în curs de dezvoltare şi care aveau mase mari de numerar în circulaţie[8]. Într-un înţeles mai larg însă, schimbarea compoziţiei banilor metalici este un fenomen cauzat de inflaţie. Aşa cum spunea cercetătorul François R. Velde de la Federal Reserve Bank of Chicago „banii îşi pierd constant valoarea relativ la bunuri, inclusiv la acelea din care sunt făcuţi. Iar pentru unele metale precum aluminiul tendinţa este în mod clar spre ieftinirea lor" (Velde 2008 22).

[8] În perioada anilor 1979-1982 ţări precum Spania, Turcia, India, Ungaria, Costa Rica, Argentina sau chiar ţări dezvoltate precum Belgia reduc substanţial valoarea compoziţiei metalice a monedelor proprii, putându-se observa aceeaşi tendinţă ca şi cazul României, de renunţare la nichel şi de înlocuire a acestuia cu aluminiul (fie pur sau în aliaje de aluminiu-bronz) sau de sistare a emiterii unor cupiuri cu valoare nominală mică în favoarea reluării sau introducerii unora cu o valoare nominală mai mare (Ungaria, Belgia) (Krause *et alii* 2001).

https://biblioteca-digitala.ro

Bibliografie

Ban 2019 – C. Ban, *Ce a provocat criza datoriilor suverane ale României din 1981*, publicat on-line pe site-ul www.criticatac.ro, 29 mai 2012, traducere din engleză de Alexandru Macovei, accesat la 14 februarie 2019. (http://www.criticatac.ro/ce-provocat-criza-datoriilor-suverane-ale-romaniei-din-1981/).
Gruia 2005 – J. Gruia, *La partocratie roumaine. Le communisme radical roumain*, București, 2005.
Krause *et alii 2001* – C. L. Krause, C. Mishler, C. R. Bruce II (ed.), *Collecting World Coins. A century of circulating issues 1901-present*, 9th edition, Krause Publications, 2001.
Kuck 2019 – P. H. Kuck, *Nickel*, U.S. Geological Survey, accesat la 17 februarie 2019. (https://minerals.usgs.gov/minerals/pubs/commodity/nickel/500798.pdf).
Murgescu 2010 – B. Murgescu, *România şi Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, București, 2010.
Opriș 2016 – P. Opriș, *Criza datoriei externe a României (1980-1985),* publicat on-line pe site-ul*)*, www.contributors.ro, 3 octombrie 2016, accesat la 16 februarie 2019. (http://www.contributors.ro/cultura/criza-datoriei-externe-a-romaniei-1980-1985/).
Velde 2008 – Fr. R. Velde, *Avoiding a Meltdown: Managing the Value of Small Change*, în Economic Perspectives 32.1, 2008, pp. 17-28.

Explicaţia planşelor / Explanation of the plates

Planșa 1 – Fig. 1 - Nota privind fabricarea monedei divizionare de 25 de bani din aluminiu, cu aprobarea olografă a lui Nicolae Ceaușescu; Fig. 2 - 25 BANI emişi în anul 1966; Fig. 3 - 25 BANI emişi în anul 1982.
Plate 1 – Fig. 1 - The document concerning the minting of the 25 bani aluminium coin, signed by Nicolae Ceaușescu; Fig. 2 - 25 BANI issued in the year 1966; Fig. 3 - 25 BANI issued in the year 1982.

https://biblioteca-digitala.ro

3449/7.9.1982

11

Decret

N O T A

privind fabricarea monedei metalice divizionare de 25 bani.

Consiliul de Miniştri supune spre aprobare proiectul de decret privind baterea şi punerea în circulaţie a unei monede divizionare de 25 bani confecţionată din aluminiu.

1. Potrivit planului de imprimare şi batere aprobat, s-a prevăzut pentru anul 1982, baterea a 60 milioane bucăţi monedă de 25 bani din care s-au realizat 22 milioane de bucăţi.

2. Intrucît actuala monedă se execută din bandă de nichel care se importă, se propune ca în viitor aceasta să se confecţioneze din aluminiu.

3. In prezent, moneda de 25 bani fiind singura monedă divizionară în circulaţie ca urmare a sistării baterii monedelor de 5 şi 15 bani, şi avînd în vedere că Monetăria Statului are în stoc aluminiul necesar prin sistarea baterii celor două monede (5 şi 15 bani), se propune ca diferenţa neexecutată de 38 milioane bucăţi din moneda de 25 bani să se realizeze în continuare din aluminiu.

4. Prin confecţionarea monedei de aluminiu se reduce preţul de producţie de la 162 lei la 126 lei pentru 1.000 bucăţi, rezultînd pentru anul 1982 un volum de economii la Banca Naţională a Republicii Socialiste România de 1.368 mii lei.

Propun aprobarea.

7.IX.1982
SE. 2 ex.

1.

2. 3.

Planşa 1

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro